

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА МІЖНАРОДНІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Стрімка цифровізація суспільних відносин зумовлює необхідність формування цілісного та уніфікованого підходу до розуміння категорії «цифрова технологія» в праві. Сучасні технологічні рішення — штучний інтелект, блокчейн, великі дані, автоматизовані системи, хмарні сервіси — активно інтегруються у сферу державного управління, бізнесу, публічних послуг і приватного життя, що породжує нові юридичні виклики та трансформує традиційні правові інститути. Водночас у національному законодавстві України відсутнє єдине нормативне визначення цифрових технологій, а на доктринальному рівні спостерігається значна варіативність наукових підходів до визначення сутності цього явища.

На міжнародному рівні також не вироблено універсального правового підходу до поняття цифрової технології: регулювання здійснюється фрагментарно, у межах окремих галузей (захист персональних даних, кібербезпека, електронні комунікації, інтелектуальна власність тощо), що ускладнює гармонізацію правових стандартів. Така ситуація створює прогалини у правозастосуванні, знижує ефективність цифрових реформ та перешкоджає інтеграції України до європейського та глобального цифрового ринку.

Тому дослідження змісту та правової природи поняття «цифрова технологія» в національній та міжнародній правовій доктрині є надзвичайно актуальним. Воно дозволяє забезпечити узгодженість підходів, сформувати теоретичну базу для подальшого нормативного

врегулювання та сприяти створенню сучасної правової екосистеми, орієнтованої на сталий розвиток і безпеку цифрового середовища.

Метою дослідження є формування теоретично обґрунтованого, узгодженого підходу до визначення поняття «цифрова технологія» шляхом аналізу доктринальних, нормативних та міжнародно-правових підходів, а також визначення його значення для подальшого розвитку національного законодавства. Для досягнення поставленої мети слід буде виконати наступні завдання:

1. проаналізувати існуючі наукові підходи до визначення цифрової технології в українській та зарубіжній правовій доктрині;
2. дослідити міжнародні, регіональні та національні нормативно-правові акти, що визначають або регулюють цифрові технології;
3. виявити прогалини, суперечності та невизначеність у національних підходах до цифрових технологій;
4. порівняти міжнародні стандарти (ЄС, ОЕСР, ООН тощо) щодо цифрових технологій та оцінити їхній вплив на українську правову систему;
5. сформулювати узагальнене доктринальне визначення цифрової технології та окреслити його значення для правового регулювання у різних галузях;
6. запропонувати напрями вдосконалення законодавства України з урахуванням міжнародних тенденцій і потреб цифрової трансформації.

При здійсненні аналізу існуючих наукових підходів до визначення цифрової технології, слід відзначити відсутність єдиного підходу. В залежності від того які фахівці визначають суть цифрової технології, формується відповідний підхід до розуміння цього поняття. Так, можна виділити щонайменше 4 підходи, які сформовані в науковій літературі стосовно цього поняття:

- Функціонально-технологічний підхід. Авторами визначається «цифрова технологія» як сукупність технічних рішень і програмно-

апаратних систем, що забезпечують обробку, зберігання, передачу й аналіз цифрових даних (наприклад: хмарні сервіси, БД, ІІ, блокчейн, IoT). Цей підхід поширений в економічних та технічних дослідженнях і відображений у документах ЄС та OECD, де наголошується на технологічних компонентах і ролі даних [1].

- Правовий підхід. Правознавці розглядають цифрові технології в контексті їхнього впливу на правову сферу — як предмет правового регулювання (інструмент створення нових правовідносин, наприклад електронні транзакції, цифрові докази), як джерело нових правових ризиків (проблеми приватності, кібербезпеки), або навіть як форму представлення об'єкта (наприклад об'єкта інтелектуальної власності) [2, с. 10].

- Соціально-економічний підхід. Економістами цифрові технології трактуються як чинник цифрової трансформації суспільства й економіки — з фокусом на змінах у ринках, зайнятості, державних послугах. Такий підхід подається у звітах OECD та UNCTAD [3].

- Етичний підхід. Окремі дослідження підкреслюють, що цифрові технології ставлять питання щодо основних прав людини (конфіденційність, недискримінація, доступ до інформації), отже поняття має включати і нормативно-ціннісний компонент. В українській доктрині це висвітлено в роботах щодо «новітніх технологій і прав людини» [4, с. 58; 5, с. 8].

Відтак можна констатувати, що в науковій літературі відсутній єдиний підхід: визначення варіюються від «технічних засобів і систем» до «соціально-правових феноменів, що змінюють суспільні відносини». Це ускладнює побудову уніфікованої доктрини.

Ведучи мову про міжнародні, регіональні та національні нормативно-правові акти, що визначають або регулюють цифрові технології, слід також наголосити на їх різноманітності. Так, в рамках ООН прийнято глобальний документ, такий як Digital Economy Report [6]. Він важливий для

міжнародного погодження понять і статистики цифрової економіки; фокус у ньому наводиться на включності, сталості, впливі на розвиток. В рамках ЄС діють такі акти як «Digital Rulebook» [7], Стратегія «Shaping Europe's digital future» [8] та суміжні акти. ЄК формує «цифровий пакет» (цифровий правовий набір): GDPR (Reg. 2016/679) [9], акти з кібербезпеки, правила для електронних комунікацій, а також спеціальні ініціативи щодо передових технологій (IoT, blockchain). Зазначені документи створюють чітку політико-правову платформу для тлумачення цифрових технологій як сукупності інтегрованих рішень і послуг. EU Artificial Intelligence Act [10] присвячений безпосередньо регулюванню штучного інтелекту, він вводить ризикоорієнтований підхід до ІІ і містить визначення, вимоги прозорості, безпечності та відповідальності — приклад того, як регіональний законодавець формалізує підходи до окремої цифрової технології.

OECD також має прийняті програми «Going Digital» [11], «Digital transformation» [12] та рекомендації. У вказаних документах OECD оперує широким визначенням цифрових технологій, підкреслює роль даних, трансгкордонного характеру потоків даних та потребу в узгоджених показниках і політиках.

Національне законодавство стосовно цифрових технологій також представлене кількома актами. Зокрема, чинним є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [13], проте він охоплює лише один аспект цифрового середовища — електронну форму документа та підтвердження його юридичної сили. Хоча закон не визначає цифрових технологій, він: створює базові юридичні передумови для цифровізації документообігу; забезпечує юридичну силу документів, сформованих за допомогою цифрових засобів; а також встановлює поняття електронного підпису і способи підтвердження автентичності.

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» також не визначає поняття «цифрова технологія» і не встановлює

комплексного правового регулювання цифрових технологій. Закон визначає правові вимоги до інфраструктури цифрового довірчого середовища, а саме: «способи підтвердження особи в цифровому просторі, механізми забезпечення довіри між учасниками електронних транзакцій, юридичну силу електронних підписів і печаток, вимоги до постачальників довірчих послуг» [14]. Тобто він регулює “надбудову” над цифровими технологіями, але не фундаментальні цифрові технології як сукупність техніко-програмних рішень. Тож закон лише опосередковано можна вважати частиною правового регулювання цифрових технологій.

Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» [15] регулює лише споживчі відносини, пов’язані з наданням цифрового контенту та цифрових послуг. Опосередковано закон торкається цифрових технологій у частині: стандартів якості цифрового продукту, вимог до оновлення програмного забезпечення, питань сумісності програм/послуг, наслідків для споживача у разі дефектів контенту. Але він встановлює правовий режим лише для результату їх застосування — цифрових продуктів/послуг.

Узагальнюючи можна сказати, що в Україні на сьогодні не існує жодного закону, який би містив легальне визначення поняття «цифрова технологія». До речі, в ЄС також немає загального визначення “digital technology” у жодній директиві чи регламенті. Натомість ЄС регулює окремі види технологій (AI Act, Data Act, DSA, DMA, eIDAS-2 тощо). Цю модель копіює і Україна. Відсутність легального визначення пояснюється тим, що це категорія надто широка та мінлива. Законодавець наразі уникає визначення, яке швидко застаріє. Тож підходи національного та європейського законодавця у цьому відношенні збігаються. Відмінним у правовому регулюванні залишається те, що міжнародні організації й регіони (особливо ЄС і OECD) пропонують найбільш погоджені концепції та

інструменти регулювання, тоді як національні правові акти часто обмежені певними галузями (захист даних, електронні послуги, кібербезпека).

У зв'язку із зазначеним пропонуємо залишити на даному етапі саме доктринальне тлумачення поняття. Зважаючи на узагальнені підходи, пропонуємо цифрову технологію розглядати як сукупність технічних, програмних, алгоритмічних та організаційних рішень, що забезпечують створення, обробку, зберігання, передачу, аналіз або відтворення інформації у цифровій формі, та слугують інструментальною основою для функціонування цифрових процесів, сервісів і правовідносин у публічній та приватній сферах. Таке визначення, на нашу думку, не обмежується конкретною сферою застосування й охоплює як hardware, software, так і алгоритмічну частину технологічних систем.

Проведене дослідження показало, що попри стрімку цифровізацію суспільних відносин, ані українське, ані міжнародне законодавство не містять уніфікованого визначення поняття «цифрова технологія». Регулювання здійснюється фрагментарно та стосується окремих сфер — електронної ідентифікації, цифрових послуг, захисту даних, кібербезпеки чи штучного інтелекту. Наукова доктрина також демонструє різноманіття підходів — від технічного до правового, соціально-економічного й етичного, що засвідчує складність і багатовимірність цього явища.

Узагальнення існуючих концепцій дозволило сформулювати комплексне доктринальне визначення цифрової технології як сукупності технічних, програмних, алгоритмічних та організаційних рішень, що забезпечують цифрові процеси та правовідносини. Таке розуміння може стати основою для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, усунення термінологічних прогалин та побудови цілісної правової моделі цифрового середовища.

Список використаних джерел:

1. Advanced digital technologies. Advanced digital technologies | Shaping Europe's digital future
2. Безклубий І. Правова семантика поняття «цифрове середовище». Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2024. № 1 (127). С. 9-16.
3. OECD (2020), The Digitalisation of Science, Technology and Innovation: Key Developments and Policies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b9e4a2c0-en>.
4. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58-61.
5. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху : виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 7-35.
6. Digital Economy Report 2024 Shaping an environmentally sustainable and inclusive digital future. Digital Economy Report 2024: Shaping an environmentally sustainable and inclusive digital future
7. Digital euro scheme rulebook. Digital euro scheme rulebook
8. Shaping Europe's digital future. Shaping Europe's digital future | Shaping Europe's digital future
9. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance)
10. Artificial Intelligence Act. Wednesday, 14 June 2023 – Strasbourg. Texts adopted - Artificial Intelligence Act - Wednesday, 14 June 2023
11. Going Digital Toolkit. OECD Going Digital Toolkit
12. Digital transformation. Digital transformation - Wikipedia

13. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003, № 36, ст.275

14. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2017, № 45, ст.400

15. Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» від 10.08.2023 № 3321-IX. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2023, № 90, ст.345